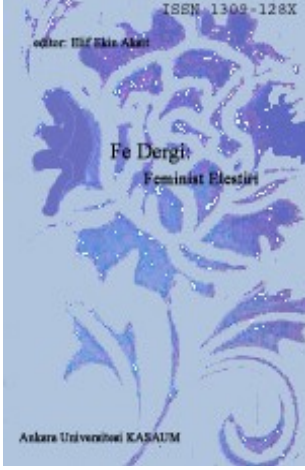

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeçi 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri Cilt 7, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Bir erkeklik stratejisi: özel alanda eril suskunluk
Atilla Barutçu

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 9 Haziran 2015

Bu makaleyi alıntılanmak için Atilla Barutçu, “Bir Erkeklik Stratejisi: Özel Alanda Eril Suskunluk” *Fe Dergi* 7, no. 1 (2015), 131-145.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/13_11.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Bir erkeklik stratejisi: Özel alanda eril suskunluk

Atilla Barutçu*

Son yıllarda gelişmekte olan erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalar, erkekliği her alanda sorgulamaya fırsat tanımış ve erkekliğin pek çok alanda farklı ilişkiselliklerinin keşfedilmesini sağlamıştır. Bu makale bu ilişkiselliğin bir örneği olarak erkeklerin ev ile kurdukları ilişki üzerinde duracaktır. Makale, erkeklerin kadınlara atfedilen bir alan olan ev içinde kendilerini konumlandırabilmek ve kamusal alandaki üstünlüklerini sürdürebilmek için suskun kalmayı bazen bir araç olarak kullandıklarından yola çıkmıştır. Bu bağlamda suskunluğun sessizlikten farklı olarak bilinçli yapılan eril bir davranış olduğu, taktikten farklı olarak ise güçlü olanın uyguladığı bir strateji olduğu savunulmuştur ve erkeklerin eril suskunluğu ev içinde bir erkeklik stratejisi olarak kullandığı yapılan mülakatlarla desteklenmiştir. Erkeklik, ev ve konuşma ilişkisine yoğunlaşan makalede eril suskunluğun erkeğin ev içinde kadınsılaştırma tehlikesi yaşamadan ve erkekliğine zarar vermeden mekânsal ilişki kurabilmesi için önemli bir araç olduğu keşfedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eril suskunluk, strateji, erkeklik, ev, aile.

A strategy of masculinity: Masculine reticence in private sphere

In recent years, critical studies of men and masculinities give a chance to examine masculinity in all areas and provide to explore the different relationalities. This article focuses on the relationship between men and home. It first assumed that men probably uses reticence as a tool to position themselves at home, a place that is attributed to women, and to stay stronger as they are in public space. In this context, it is argued that reticence as a masculine and voluntarily attitude is different than silence, and it is a strategy rather than a tactic because it is used by the powerful one. Argument that the men use masculine reticence as a strategy at home is supported by the interviews. The article focuses on the relationship between men, home and talking explored that masculine reticence is an important strategy for men to link themselves with home without losing their masculinity and being feminized.

Keywords: Masculine reticence, strategy, masculinity, home, family.

Giriş

Erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmalar feminist hareketi de arkasına alarak son birkaç on yılda kendini geliştirmeyi başarmıştır. Feminist kuramın cinsiyetin toplumsal olduğuna yönelik argümanından hareketle şekillenen eleştirel erkeklik çalışmaları, öncülerinden biri olan Connell'in tek bir erkeklik yerine pekçok erkeklikler olduğu argümanını öne sürmesiyle geniş bir araştırma ve tartışma alanı haline gelmiştir (1987; 2000; 2005). Bu sayede erkekler ve erkeklikler son yıllarda disiplinlerarası bir alanda tartışılır ve sorgulanır olmuştur.

Connell'in toplumda egemen olan erkeklik modeli üzerine yaptığı vurgu ve eleştirisi ise takdire şayandır. Connell hegemonik erkeklik olarak adlandırdığı erkeklik modelini, erkeklerin üstün, kadınların ise tabi olmasını garantiye alan ataerkilliğin meşruluğu sorusuna mevcut durumda kabul edilir bir cevabı da içeren toplumsal cinsiyet pratiklerinin düzenlenişi olarak tanımlar (2005, 77). Dolayısıyla erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünün yanı sıra erkekler arasındaki güç ilişkilerine vurgu yaparak önemli bir alana yayılması sağlanan bu tartışma, farklı tür erkeklikleri çalışmayı olanaklı kılar.

*Araştırma Görevlisi – Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Yıllardır farklı alanlarda farklı şekillerde ele alınan bu erkeklik meselesinin elbette ki mekânla ilişkili olarak ele alınıp incelenmesi artık söz konusudur. Lefebvre'in "(toplumsal) mekân, (toplumsal) bir üretilimdir" vurgusunun yanı sıra (1991, 30), bu üretim süreci içerisinde erkeklerin de oldukça etkili olan ve kadınlardan ve birbirlerinden farklılaşan rolleri unutulmamalıdır. İş yeri, ev, sokak gibi pek çok alanda farklı rollerle var olan erkekler, farklı erkekliklerin mekânsal boyutunu gözler önüne serer.

Bu makale ev içindeki erkeklere ve erkekliklere odaklanacak, erkeklerin gündelik yaşam aktiviteleri üzerinden ev ile kurdukları ilişki üzerinde duracaktır. Özel alanın kadına ait olarak görülmesinin bilimsel çalışmaları yönlendirdiği düşünüldüğünde, özel alanda erkeğe ve erkeklige odaklanan bu çalışmanın özgünlüğünden bahsetmek mümkün olmaktadır. Erkeklerin üstünlüklerini özel alanda da sürdürebilmeleri için ne yaptıkları veya ne yapmadıkları, erkekliklerini sergileyebilmek ve koruyabilmek için hangi stratejileri kullandıkları, ailelerinin ve evlerinin gündelik yaşamlarında nerede durdukları ve babalık gibi "güçlerine güç katan" bir rolü ev içinde nasıl kullandıkları ne yazık ki özellikle Türkiye'de üzerinde çok durulmamış ve zayıf kalmış bir alan olarak varlığını sürdürmektedir. Bu konular üzerinden ilerlemeyi ve özellikle tek bir stratejiye odaklanmayı hedefleyen bu makale, üzerinde durulan tartışmaları kendi ağızlarından babalarının ev içindeki hallerini anlatan on beş yardımsever kadının tanıklıklarına dayandıracaktır. Dişil sessizlikten çok farklı bir noktada durduğu ve erkeklerin ev içinde bir erkeklik stratejisi olarak kullandıkları savunulacak olan eril suskunluk, işte tüm bu ilişkili konular eşliğinde ele alınıp tartışılacaktır.

Bu bağlamda ilk olarak özel alan ile kamusal alan ayrımı tartışmaları üzerinde durulacaktır. Makale boyunca bu soyut ve kaygan ayırmda ev, genellikle aile kurumu tarafından üretilen bir mekân olarak ele alınacağı için ikinci olarak Türkiye'de aile tartışmalarının seyrine bakılacaktır. Daha sonra ise erkeklik, ev ve konuşma ilişkisi aile ile bağlantılı olarak ele alınacak ve bir strateji olarak eril suskunluk, yapılan derinlemesine mülakatlarla birlikte tartışılacaktır.

Özel Alan – Kamusal Alan

Bütün mekânlar toplumsal ilişkilere işaret eder, onları içerir ve gizler (Lefebvre 1991, 82). Ev ise bu mekânlardan sadece biridir. Tarih boyunca kadın her zaman özel alana, erkek ise her zaman kamusal alana atfedilmiştir. Evin özel alan olduğunun aşikâr olmasının yanında, özel alan ve kamusal alan ayrımının ne derece birbirinden ayrı ve kopuk olduğu tartışma konusudur. Özel alan ve kamusal alanı keskin sınırlarla iki kutba ayırmak ve evi sadece özel alan olarak kavramsallaştırmak doğru değildir (Bondi & Domosh 1998; McDowell 1999; Ghannam 2002; Thompson 2003; Abisaab 2005). Yaşamın bir alanında kamusal olarak düşünülen şey, başka bir alanla ilişkilendirildiğinde özel alana ait olarak düşünülebilir (Okin 1998, 118). Kamusal yaşamın özel yaşama sızdığı ve bunun tersinin de geçerli olduğu inkâr edilemez (Lefebvre 2002, 4).

Bu bağlamda feminist hareketin en önemli argümanlarından biri olan "özel alan politiktir" sözünün daha anlaşılır olduğu savunulabilir. Her ne kadar kadınlar her zaman ev ile özdeşleştirilseler de, ataerkilliğin büyük etkilerini ev içinde de görürüz. Erkekler tıpkı kamusal alanda olduğu gibi ev içinde de üstün olan, egemen olan ve karar verme mekanizmalarına sahip olan taraftır. Çünkü erkeklik ev içine güçlü bir şekilde sızmıştır. Öte yandan kadınların günümüzde kamusal alandaki görünürlüklerinin arttığı reddedilmeyecek bir gerçek olsa da, onların bu görünürlüklerinin çoğunlukla özel alandaki sorumluluklarının getirdiği bir uzantı olduğu açıktır. Kısacası "özel alan politiktir" argümanı, özel alan kamusal alan ayrımı muğlaklığının bir örneği olarak, erkekliğin özel alandaki varlığına işaret eden reddedilmesi zor bir argüman olarak düşünülmelidir.

Öte yandan artık uzun zamandan beri pek çok çalışma "ev işlerini sadece ev kadınları yapar" fikrine meydan okumaya başlamış, son elli yıl ücretli iş ve ücretsiz iş konusunda kimin ne yapacağına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümüyle ilgili şaşırtıcı sayıda saha çalışmasına sahne olmuştur (Doucet 2013, 300). Bu çalışmalar feminist hareketin akademi dışı alanda gücünü arttırmasının akademiye bir yansıması olarak görülebilir. Ancak ev meselesi söz konusu olduğunda değişen aile içi rollere rağmen hala kadının ezilen ve sömürülen taraf olduğu gerçeğinin değişimini söylemek zordur. Özellikle Türkiye'ye odaklandığımızda bu durumun daha belirgin olduğunu söyleyebiliriz. Aşağıdaki bölümde Türkiye'de aile tartışmalarına odaklanılacak ve aile içi değişen/değişmeyen roller üzerinde durulacaktır.

Türkiye’de Aile Tartışmaları

Türkiye’de aile kurumunun dinamiklerini tartışmadan önce, makalenin argümanı için izlenen yolun ne odaklı olduğuna vurgu yapmakta yarar var. Kerry Daly, makalesi “*Family Theory Versus the Theories Families Live by*” için sanat dünyasından ödünç aldığı, bir görüntünün öznesinin çevresindeki ve arasındaki mekânların önemine işaret eden “negatif mekân” (negative space) kavramını kullanır (2003). Aileyi kuramsallaştırırken pek çok negatif mekâna odaklanan Daly, bu kavramı aynı zamanda teori ile gerçeklik arasındaki boşluğa vurgu yapmak ve mevcut gerçekliğin temsilini yansıtmak için kullanır. Makalesinde zaman ve mekân boyutunu üçüncü negatif mekân olarak ele alır ve ailenin mekânı yarattığını, dolayısıyla bu mekânın aile kimliği için bağlayıcı, aracı ve yansıtıcı olduğunu söyler. Yani kuramsallaştırmamızda negatif mekânların açıkça dile getirilmesi, gündelik aile yaşamı dinamiklerinin bazı gizli ama her tarafa yayılan yönlerini görmemize aracılık eder (2003, 781). Aile içindeki rolleriyle bağlantılı olarak ele alınacak olan erkeklerin bir mekân olarak ev ile olan ilişkiselliğini tartışmak için bu negatif mekân analizi oldukça yararlı olmaktadır.

Özbay ve Baliç (2004, 100) benzer bir şekilde “bir yapının daha iyi anlaşılması için merkezine değil kenarlarına ve sınırlarına, bir ilişkiselliği veya bir pratikler bütününe daha iyi anlamak için kırıldığı, bozulduğu, değiştiği yerlere bakmak gerektiğini” yazar. Bu argümanın evdeki iktidar yapılarını ve bağlantılı olarak erkeğin ev ile ilişkisini görme amaçlı yapılabilecek ailenin kuramsal tartışması için de geçerli olduğunu söylemek gerekir.

Öte yandan Ayona Datta (2008) makalesinde iktidar yapılarının ve bunun erkeklik ve kadınlık kurgularındaki etkilerinin öneminden bahseder. Bu iktidar ilişkilerinin, ailedeki kadın ve erkeklerin ev içi ilişkilerindeki boyutu ve etkisi unutulmamalıdır. Ama Connell’in dediği gibi toplumun temel yapı taşı olmasından öte aile, o toplumun en karmaşık yapılarından biridir ve aile içinde hiçbir basit öge yoktur (1987, 121). Çünkü her bir ailenin birbirinden farklı olduğu ve farklı dinamiklerle ilerlediği söylenebilir.

Ailenin aynı zamanda inşa edilmiş bir yapı olduğu göz ardı edilmemelidir. Bourdieu, aile için iki özellik setinden bahseder. İlki, ailenin, kendi üyelerinin de ötesine geçen bir gerçeklik, ortak bir yaşama ve ruha sahip benötesi bir benlik, ve özel bir dünya görüşü olarak görülmesidir. İkincisi ise ailenin tanımının ayrı bir toplumsal evren olarak ele alınmasıdır (1996, 20).

Bourdieu aileyi temeli sağlam bir kurgu olarak ele alır. Her zaman, (az ya da çok) evrensel kabul gördüğünden söylemeye lüzum olmadan ilerleyen ve aslında hiçbir zaman öyle algılanmayan, hem betimleme yapıp hem de talimatlarda bulunduğumuz aile gibi sınıflandırıcı kavramlar kullandığımızı yazar (1996, 20). Türkiye’de de aile kelimesi aynı benzerliklere, aynı yapıya veya aynı dinamiklere işaret eden bir kavrammış gibi kullanılır. Oysa sürekli evrim geçiren ve toplumdaki topluma ve kültürden kültüre değişen karakterlere sahip olan bir yapının tek bir evrensel tanımından bahsetmek imkânsızdır (Blankenhorn 2009, 11). Aynı şekilde aile içindeki rollerin kurgulanmış karakterlerinden de bahsetmek mümkündür. Çağdaş kent ailesi belli başlı işleri ev işi ve ücretsiz iş olarak tanımlayıp kadına atfederken, bazı işleri kamusal ve ücretli iş olarak tanımlayıp erkeğe atfetmiştir ve böylece bir iş bölümü inşa etmiştir (Connell 1987, 122).

Kağıtçıbaşı (2002), “*Cross-cultural Perspectives on Family Change*” adlı makalesinde iki farklı aile modelinden bahseder: Bağımlılık aile modeli (family model of interdependence) ve bağımsızlık aile modeli (family model of independence). Türkiye’deki değişen aile yapısı için ise bu iki modelden bir sentez uyarlayan Kağıtçıbaşı, bu mevcut aile yapısı için duygusal bağımlılık aile modeli (family model of emotional interdependence) kavramını önerir. Kağıtçıbaşı’ya göre tüm aile değişimi modelleri, bağımlılık modelinden bağımsızlık aile modeline geçen modernleşme öngörüsünü reddeder. Bunun yerine, özellikle kentleşme, toplumsal değişim ve aile-ortaklaşıcı kültürlerdeki ekonomik büyümeyle birlikte psikolojik/duygusal bağımlılık aile modeline geçişin öngörüldüğünü söyler (2002, 24)

Ailedeki bu tarz değişimler elbette ki aile üyelerinin rollerini de etkiler. Tersî şekilde bu rollerdeki değişimlerin aile değişiminin temel sebeplerinden biri olduğu da savunulabilir. Kağıtçıbaşı’nın önerdiği bu aile modelinde ebeveynlik, bağımsızlığın hem kontrolüne hem de teşvikine yönelmiş durumdadır (2002, 28). Aynı şekilde daha eski tarihli “*Intra-family Interaction and a Model of Family Change*” makalesinde de ailedeki değişimlere vurgu yapan Kağıtçıbaşı, aile değişiminin geleneksel bağımlılık ilişkisi kalıbından, kadının yatay ilişkiler ekseninde yüksek statüde olduğu, dikey ilişkiler ekseninde ise nesiller arası bağımsızlığın arttığı Batının çekirdek aile modelininin bağımsızlığına doğru bir geçişi içerdiğini yazar (1985, 159).

Kağıtçıbaşı'nın farklı aile modellerine ve aile üyelerinin ev içindeki rollerinin değişebildiğine yönelik vurgusunun yanı sıra, bu alanda ayrı ve özel yeni bir alan yaratmanın ve bu alanda kalabilmek için bazı stratejiler üretmenin farklı bir tartışma alanı açtığı söylenebilir. Erkekler, sahip oldukları mevcut gücü bu alanda devam ettirebilmek ve ev ile bir ilişki kurabilmek için bazı stratejiler kullanır. Bu noktada de Certeau'den referansla 'strateji' ve 'taktik' arasındaki ayrımı vurgulamakta yarar var. De Certeau stratejiyi, bir gücün ve istencin öznesinin mekândan izole edilebildiği zaman mümkün hale gelen gelen zorlama ilişkiler analizi olarak tanımlar. Yani strateji, uygunmuş gibi kısıtlanan bir mekân var sayar ve sonuç olarak da dışarıdan ilişkiler üretmek için bir temel sağlar (de Certeau 1988, xix). Bu bağlamda strateji egemenlik kurmak, disiplin sağlamak ve kontrol etmek için politik bir araç olarak düşünülebilir. Dolayısıyla strateji, ev içindeki erkekler için de iyi bir araç olmaktadır. Öte yandan de Certeau için taktik alanı, ötekinin alanıdır ve yabancı bir gücün yarası tarafından organize edilmelidir (1988, 37). Taktiğin, ezilenin statüsünü güçlendirmek ve koşulları zayıfın yararına değiştirmek için kullanıldığı söylenebilir. Bu durumda taktiklerin ev içindeki gücü elinde bulunduran erkekler tarafından değil, kadınlar ve bağımlı kılınmış erkekler tarafından araçsallaştırıldığı savunulabilir.

Kısacası ev içindeki erkeklerin aktivitelerini ve buna bağımlı olarak pozisyonlarını ve statülerini, strateji kavramını akılda tutarak analiz etmek yararlı olacaktır. Bu analize geçmeden önce tıpkı strateji ve taktik arasındaki ayrım gibi, suskunluk ve sessizlik arasındaki ayrımı vurgulamak, makalenin asıl derdini açık kılmak için uygun olacaktır. Bu fark ve sonrasında ele alınacak ev içindeki erkeklik stratejileri için on beş kadının fikirlerine ve tanıklıklarına başvurulacağından öncelikle araştırmanın yönteminden ve veri toplama sürecinden bahsedilecektir.

Yöntem ve Veri Toplama Süreci

Bu araştırma literatürde yeri tam olarak doldurulmamış bir alana katkı sunmayı amaçlarken, saha araştırması sırasında literatürdeki bu eksikliğin sebeplerinden biri olan veri elde etme sıkıntısıyla karşılaşıldığını belirtmek gerekir. Bu sıkıntının araştırmacının özel alanı birebir gözlemlene fırsatını çoğu zaman elde edememesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Erkeklerin ev ile kurduğu stratejik ilişkilere yönelik bilgilerin erkeklerin kendisinden öğrenmenin zorluğu ise durumu iyice karmaşıklarıştırmaktadır. Bu sebeple araştırma esnasında erkeklerin ev içindeki hallerini kadınların ağzından dinlemek uygun görülmüştür. Baba kız ilişkilerinin erkeklerin ev içindeki rollerine ve uyguladıkları stratejilere önemli bir kaynak olabileceği düşüncesiyle kadınlardan babalarının ev ile kurdukları ilişkilerini anlatmaları istenmiştir.

Araştırma için yaşları yirmi yedi ile kırk beş arasında değişen, tamamı orta veya üst orta sınıftan oluşan on beş kadınla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülenler rastlantısal olarak seçilmiştir ve yaş ve sınıf dışındaki diğer sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik kategoriler göz ardı edilmiştir. Araştırma için asıl önem arz eden erkeklerin ev ile kurdukları ilişkilere tanıklık etmek olduğundan, kadınların babalarıyla aynı evde yaşama süreleri özellikle göz önünde bulundurulmuştur. Görüşülenlerin hepsi çocukluk ve gençlik dönemlerini kapsayan uzun bir süreyi babalarıyla aynı evde geçirmişlerdir. Bu bağlamda kadınlara öncelikle babalarının ev ve aile içindeki rollerine ve gündelik yaşam aktivitelerine yönelik sorular sorulmuş, daha sonra ise sessizlik ve suskunluk hakkındaki görüşleri alınmıştır. Bu bağlamda aşağıdaki bölümde öncelikle görüşülenlerin sessizlik ve suskunluk tanımlamaları paylaşılacaktır. Sonrasında ise erkeklik, ev ve konuşma ilişkisi farklı boyutlarla ele alınıp tartışılacak ve erkeklerin eril suskunluğu ev içinde bir erkeklik stratejisi olarak kullandığı savunulacaktır.

Suskunluk mu Sessizlik mi?

Özellikle feminist literatürde kadınların sessizleştirilmesi pek çok alanda dışlanmaları ve sömürülmeleriyle ilişkili olarak ele alınmakta ve bu tartışmalar çoğunlukla 'dişil sessizlik' kavramsallaştırması altında çalışılmaktadır. Öte yandan hemen hemen her alanda kadınlara nazaran daha baskın ve güçlü bir pozisyonda kendine yer bulan erkeklerin sessizlikle ilişkisi, genellikle sadece kadını sessizleştirme bağlamında göz önünde tutulmuş, erkeklerin sessizleştirilmeleri veya sessizliği tercih etmeleri üzerinde çok durulmamıştır.

Bu makalenin yola çıktığı nokta, ataerkil heteroseksist kapitalist düzende kadınların çoğunluğunun sessizleştirilmesinin yanı sıra erkeklerin çoğunluğunun sessizleştirilmediği, sadece bazı durumlarda sessiz kalmayı tercih ettikleri ve susmayı bir araç olarak kullandıkları olmuştur. Yani ana argüman olarak dişil

sessizliğin karşısına eril suskunluğu koymuş, bu geniş alanı daraltmak için ise analiz kısmını sadece üretilmiş bir mekan olan ev ile kısıtlamıştır. Aynı argüman çerçevesinde, stratejinin güçlü olan erkeklerle, taktiğin ise ezilen kadınla ilişkilendirilmesi gibi, gönüllü ve stratejik bir davranış olan suskunluk erkeğe, zorlamayla ortaya çıkan ve bazı taktiklerle üstesinden gelinebilen sessizlik ise kadına atıfla kullanılmıştır.

Görüşme yapılan on beş kadına suskunluğun ve sessizliğin kendilerine ne ifade ettiği ve anlattıkları deneyimler çerçevesinde babalarını hangisiyle ilişkilendirdikleri sorulmuştur. Görüşülenlerin tamamına yakını suskunluğu bilinçli bir hareket olarak açıklamış ve özellikle babalarının evde çok sık konuşmadığını vurgulayanlar bunu sohbetin sonunda suskunlukla ilişkilendirmişlerdir.

“Suskunluk bence isteyerek konuşmamak. Yani söyleyecek şeyin olsa bile, olmasa bile konuşmamayı tercih etmek. Sessizlik ise sesin olmaması yani, bu kadar.” (Fidan)

“Suskunluğu ben şöyle bağdaştırdım daha çok. Bir insanın birtakım sırları var ve bunları söylemiyor.” (Esin)

“Suskunluk sanki olması gerektiğinden farklıymış gibi davranmak. Ya söylememek ya da söylememen gerektiğini düşünmek.” (Ceyda)

“Suskunluk bence bir tepki. Yani insanın dışarıya, hayata, insanlara karşı bir tepkisi diye düşünüyorum.” (Aylin)

Özellikle Nurten, suskunluğu bu makalenin argümanına uygun düşecek bir şekilde strateji olarak tanımlamıştır. Sessizliği karakterin bir yapısı olarak açıklarken, suskunluğu bilinçli bir etkinlik olarak ele almıştır. Nuran ve Özlem ise suskunluğun birazdan ele alınacak stratejik yönüne kendi hisleri üzerinden örnek vermişlerdir:

“Yani suskunluk biraz daha bilinçli yapılan bir şey gibi. Yani karşıdakiyle iletişim kurmak istemediğin zaman suskun kalıyorsun. Yani ilişkilerde suskunluk bir strateji bence. Sessizlik daha sanki insanın karakteri gibi bir şey.” (Nurten)

“Bence bazen şiddet ifade edebiliyor suskunluk. ... Ketum. Yani işte benimle ilişki kurmuyor gibi.” (Nuran)

“Suskunluk bana hep gerilim gibi gelir. Yani bir şeyden kaçmak istiyorsa, bir şeye kızmışsa, kırmak istemiyorsa veya işte dinlemek istemediğinin göstergesi gibi. Dolayısıyla çok da olumlu anlamları yok kafamda suskunluğun” (Özlem)

Bilinçli yapılan stratejik bir hareket olarak ele alınan suskunluk ile dayatılan ve zorunlu olarak içselleştirilen bir davranış olan sessizlik karşılaştırmalı düşünülebilir. Birinin diğerine etki ettiği, bu etki etme yönünün ise eril suskunluktan dişil sessizliğe doğru gittiği literatürde ele alınan tartışmalardan biridir. Örneğin Uğur Ferhat Korkmaz ünlü yönetmen Gaspar Noe'nin “Carne” ve “Herkes Karşı Tek Başına” filmlerindeki kasap karakteri üzerinden erkek kimliğinin inşasına odaklandığı makalesinde eril suskunluk ve dişil sessizlik ilişkisine değinir ve erkeğin bilinçli suskunluğunun karşısında doğal olarak kadının zorunlu sessizliğinin ortaya çıktığını yazar. Korkmaz'a göre “sessizlik, zaten kamusal alanda söz hakkına sahip olmayan kadının, evde erkeğin onunla konuşmayı tercih etmemesinden dolayı kaderi haline gelir” (2014, 104).

Görüşülen kadınlardan Nurten, Korkmaz'ın bu analizine uyan bir paylaşımda bulunmuş ve annesinin babası karşısında sessizleştirildiğine vurgu yapmıştır:

“Annem hiçbir zaman konuşkan bir insan olamadı. Babamla ilişkisinde fikirlerini söyleyemeyen bir karakterdi. Sadece bize anlatırdı hep her şeyi.” (Nurten)

Öte yandan görüşülen on beş kadından sadece Nurten'in evdeki baba suskunluğunun annesinin sessizliğine sebep verdiğini gösterir bir örnek sunması, diğer kadınların ise tamtersi bir şekilde babalarının suskunluğunun annelerini sessiz ve görünmez bir karakter yapma gibi bir etkide bulunmadığını söylemeleri, eril suskunluğun dişil sessizliğe çok da etki etmediğini ve dolayısıyla aslında suskunluğun dişil sessizlik yaratma konusunda erkekler için pek işlemeyen bir strateji olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

“Hep sesini yükseltir. Annem biraz dominant benim. Hatta bağırsırlar. Susmaz yani annem babam karşısında. Ben hiç görmedim.” (Fidan)

“Annem konuşmaya başladığında babam genelde susar. Eğer ki istemediği bir yöne gidiyorsa konuşmanın akışı, mutlaka bağırarak annem üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışır. Annem vazgeçmiyorsa mutlaka gider yatar, saat kaç olursa olsun.” (Erinç)

“Annem de sık sık bağıran bir adam karşısında sürekli bağırdı yani. Başka ne yapacak.” (Nuran)

“Annemin olduğu yerlerde babam daha sessiz kalıyor gibi. Annem çok konuşkan olduğu için belki de.” (Nevin)

Bu örneklerin yanı sıra erkeğin bilinçli suskunluğunun elbette ki sadece dişil sessizliği oluşturacak bir strateji olarak kullanılmadığını söylemekte yarar var. Erkekliğin konuşma ile olan ilişkisi sadece karlılarıyla olan ilişkileri ile değil, ev içindeki pek çok farklı ilişki ile ele alındığında, eril suskunluğun oldukça çeşitli etkileri olabileceği gözler önüne serilir.

Erkeklik, Ev ve Konuşma İlişkisi: Bir Strateji Olarak Eril Suskunluk

Erkeklik ve ev ilişkisi, birbirine uymayan kategoriler gibi algılanmasından dolayı sorunlu bir ilişki olarak görülebilir. Makalenin başında tartışıldığı gibi kaygan bir zeminde olan kamusal alan ve özel alan ayrımında erkeğin kamusal alanla ilişkilendirilmesi, evin ise bir özel alan olarak kadınsılaştırma tehdidi savuran bir görüntüye bürünmesi, erkekliğin çoğu zaman ev ile ola(maya)n bağlantısını imkânsız kılar.

Özbay ve Baliç, “*Erkekliğin Ev Halleri!*” başlıklı makalelerinde erkeklerin evde ne yaptıkları hakkındaki bilgileri erkeklerden duymadığımızı, erkeklerin evdeki vakitlerini ne yaparak harcadıklarını ve en çok hangi mekânları kullandıklarını genellikle kadınların konuşmalarından öğrendiğimize vurgu yaparlar. Özbay ve Baliç bu argümanı erkeklerin ev ile olan ilişkilerine bağlarlar ve erkeklerin evde çok görülme istemedikleri, o yüzden evde çok vakit harcamadıkları, dolayısıyla evde pek görülmedikleri ve sonuçta da bu mekânı çok da hissedemeyip içselleştiremedikleri için onlardan bilgi alamadığımızı yazarlar (2004, 97).

Öte yandan erkeklerin, özellikle ev içindeki erkekliklerini güçlü kılmak için birtakım işler gerçekleştirdiği söylenebilir. Sencer Ayata'nın Ankara'da yeni orta sınıf üzerine yaptığı araştırma bu argüman için iyi bir örnektir. Ayata, uydukentler üzerinden yaptığı yeni orta sınıf analizinde uydukentleri merkezi özel yaşam olan bir kamu alanı olarak görür (2002, 31) ve erkek evcimenliğinden (masculine domesticity) bahseder. Ayata'ya göre erkekler evde kendilerine bazı “erkeksi” işler yaratırlar. Örneğin erkekler marangozluk ve birtakım kendin-yap işlere büyük ilgi gösterirler (2002, 32). Türkiye'deki hegemonik erkeklik algısına göre erkeklerin yalnız veya karlılarıyla birlikte ev işi yapması, ev işinin kadınlıkla ilişkilendirilmiş olması sebebiyle kabul edilemez. Ancak Özbay ve Baliç'in dediği gibi bu “erkeksi” işlerle birlikte üst orta sınıf erkeklerin ev ile olan ilişkilerini meşrulaştırmaya çalıştığı düşünülebilir (2004, 99).

Yapılan görüşmelerde erkeğin evde olduğu vakitlerde ne yaptığına yönelik sorulara verilen cevaplarda erkeğin bir takım ev işlerine katıldığı ortaya çıkmıştır. Bu ev işleri Ayata'nın bahsettiği türden erkekler tarafından üretilmiş “erkeksi” işler olmasa bile, yine erkekliğe bir şekilde atfedilen ve erkeğin daha iyi

yapabileceğine yapılan vurguyla meşrulaştırılan, böylece erkeğin kadınsılaşıma tehlikesiyle karşılaşmadığı işlerdir.

“Televizyon izler bol bol. Yemek de yapar. O ama şey gösterisidir: Ben kimseye muhtaç değilim. Kendi kendime yeterim. Yemeğimi yaparım, bulaşığımı yıkarım.” (Nuran)

“Anne mesela bence nedir, pazara giden alışverişi yapandır. Ama mesela bizde bunu da baba yapar. Çünkü babam en iyisini kendisinin alacağını, ev için en uygununu bulabileceğini düşündüğü için hep babam yapmıştır mesela. Annemin bazı rollerini de üstlendiğini düşünüyorum.” (Nevin)

“Babam evdeyse ya televizyon başında uyur ya da temizlik yapar. Çünkü bizim yaptığımız temizliği bazen beğenmez.” (Aylin)

“Her haftasonu temizlikte mutlaka yardım ederdi. Balkon falan yıkardı. Ama onun altında da şey var tabi: eşimi balkon yıkarken millet görmesin. Bana hep öyle gelmiştir. Bunu bir sorumluluk veya görev paylaşımından ziyade, annemin çok da balkonda öyle eğile kalka görünmesini istemediği için gider kendi yıkardı.” (Solmaz)

Kadınlar ve erkekler, ev işlerinde birbirinden farklı işleri yüklenme eğilimindedirler. Kadınlar rutin ev işlerinden ve diğer aile üyelerinin bakımından sorumluyken, erkekler ev içi iş vakitlerini rutin olmayan ev işlerinde harcamayla meşgul olurlar (Kan vd. 2011, 238). “Erkeksi” ve kendin-yap işler, bu rutin olmayan işler çerçevesinde düşünülebilir. Ayata’ya benzer bir şekilde Steven M. Gelber de 1950’lerin sonlarından itibaren kendin-yap işlerin uydu kentlerdeki kocalık tanımının büyük bir kısmını oluşturduğunu söyler (1997, 67). Gelber’a göre kendin-yap işler, uydu kent erkeklerinin yarattığı önemli rollerden biridir ve böylece erkekler kendi erkeklik tarzlarından feragat etmeden aile aktivitelerine aktif bir şekilde katılabilirler (1997, 69). Ayrıca kendin-yap işler uydu kentteki babalara erkekliklerini kaybediyormuş veya karılarıyla olan farklılıklarını yitiriyormuş hissini vermeden evde durmalarına izin verir (Gelber 1997, 94).

Erkekler tarafından üretilmiş bu tarz “erkeksi” roller olmasa, erkeklerin zaten oldukça kısıtlı olan ev ile ilişkilerinin iyice çıkmaza gireceği söylenebilir. Görüşülen kadınların babalarının ev içindeki gündelik aktivitelerinin hemen hemen hepsinin aynı olduğu göze çarparken, bu aynılıkta erkeğin aslında ev ile mekânsal olarak ne kadar kısıtlı bir ilişki kurduğu rahatlıkla okunabilir.

“Evdeki yaşantısı bence çok sıkıcı ama o sıkılmıyor. İşte geliyor böyle, bulmaca çözüyor saatlerce. Televizyon izliyor ama akşamları izliyor sadece televizyonu. Kesin her akşam çayını içer yemekten sonra. Kesin yani. Çok rutin. Aslında yaptığı şeyler hep aynı.” (Fidan)

“Evdeyken makale, kitap yazar. Veya özellikle Rus sanat filmlerini izler. Oldukça yakından politikayı ve dünyadaki gelişmeleri takip eder. Bu kadar.” (Cemre)

“Babam eve gelir, yemek yer, sigara içer. Sonra uyuyana kadar televizyon seyredir. Ev işlerine asla karışmaz .... Evde olduğu anları çoğunlukla futbol müsabakalarını izleyerek geçirir.” (Erinç)

Şu ana kadar tartışılan ev içi iş bölümü, erkeğin ev içinde bir erkeklik stratejisi olarak kullandığı savunulan suskunluk tartışması için bir temel oluşturmuştur. Eril suskunluk bu zeminde yine görüşülen kadınların paylaşımlarıyla birlikte desteklenerek farklı temalar etrafında tartışılmıştır.

Suskunluk meselesi erkeğin gündelik ev içi yaşamında görüşülen hemen hemen bütün kadınların karşılaştığı bir durumdur. Erkeklerin bu eril suskunluğu ev içindeki egemen erkeklik konumunu sürdürmek için tıpkı kendin-yap tarzı işleri üretmesi gibi önemli bir stratejik araç olarak gördüğü, görüşülen kadınların verdiği bilgiler sonucunda rahatlıkla söylenebilir.

Öncelikle eril suskunluğun bir “cezalandırma stratejisi” olarak kullanıldığı söylenebilir. Erkek, eril suskunluğu sert tavrını desteklemek ve karşısındakine bu sert duruşunu göstermek için şiddet içeren bir yöntem olarak kullanabilir. Tıpkı Nuran’ın ve Nurten’in babalarının yaptığı gibi:

“Bazen şöyle, onu bir şova dönüştürür. Hani çok konuşur filan ama ‘nasıl da sinirliyim’i göstermek için böyle hiçbir şey açmaz ağzını. Soru sorarsın cevap vermez. Ama işte onu göstererek yapar, mahsus yapar yani.” (Nuran)

“Sessiz kaldığı anlar annemle ilişkisinde oluyor. Annemi daha da şey yapmak için. Ya bu da başka bir şiddete dönüşüyordu aslında. Suskunluğunda annemin çok üzüldüğünü hatırlıyorum. ... İki gün hiç konuşmazdı mesela annemle. Annemin yaptığı bir şeye sinir olduysa mesela onu cezalandırmanın bir yöntemi olarak kullanıyordu.” (Nurten)

Eril suskunluğun her zaman bir güce vurgu yapmak, sert ve erkeksi tavrın etkisini güçlendirmek ve şiddet uygulamak için kullanıldığını söylemek hatalı olur. Eril suskunluğun gerektiğinde bir “saklama stratejisi” olarak işlediği görüşmeler sonucunda ortaya çıkmıştır. Erkek, gerek akraba çevresinde gerek de toplum içinde erkekliğine zarar vereceğini düşündüğü herhangi bir şeyi saklamak için veya içinde bulunduğu güçsüz konumda kendinde konuşma hakkı görmediği için suskunluğa başvurabilir. Buradaki suskunluğun farklı bir nedenle ortaya çıkmış olsa da yine bir strateji olarak ele alınabileceği ve bu sefer bir erkeklik krizi okumasıyla ilişkilendirilebileceği açıktır. Fidan’ın anlattığı hikâye, bu analiz için önemli ipuçları verir:

“Babamda gördüğüm ciddi bir değişim bence bu. Biz küçükken, babam da çalışırken, ekonomik durumumuz çok çok iyi değildi. Belki ben üniversiteyi bitirene kadar bile diyebiliriz. Orta halli. Hatta bir süre ortanın altı falan. O zamanlar böyle babam hiç konuşmazdı. Hiç yani. İşte misafirler falan gelirdi, dayımlar özellikle. Onların yanında hiç konuşmazdı. Bizimle konuşurdu tabi de konuşkan bir adam değildi. Ama ne zaman eli azıcık para gördü... Emekliliğin biraz öncesi, biz işe girdikten sonra da olmuş olabilir. Hani rahatlama dönemi diyebiliriz. Hatta evi aldıktan sonra belki rahatlamıştır, borcu morcu bitmiştir. O zamandan sonra ohooo yani. Hakikaten öyle oldu. Ben çok şaşırıyorum. Hiç kendi hayatına dair bir şey anlatmayan adam, şimdi git yani o iş yerindeki anılarını, askerlik anılarını, hepsini... Birikmiş yani resmen. Hiç duymadığımız şeyleri anlatıyor böyle.” (Fidan)

Günümüzde kadının duygusallıkla, erkeğin ise zekâyla ilişkilendirilmesi ne yazık ki hala yaygındır. Kadına atfedilen ve bir tür zayıflık göstergesi olarak algılanan duygusallık, erkekler için uzak durulması gereken, uzak durulamıyorsa da en azından dışarıya yansıtılmaması gereken bir durum. Dolayısıyla duygusallığın erkekliğe yakışmayacağı düşüncesi, istemsiz bir duygusallık halinde suskunluğun bu durumu saklama stratejisi olarak işleyebileceğini göstermektedir.

“Çoğunlukla ev içindeki hali sessizdir. Çok konuşmayı da sevmez, çok dinlemeyi de sevmez. Kendi halindedir. Fikirlerini anneme söyler, bize çaktırmamaya çalışır. Daha doğrusu duygularını bize kesinlikle çaktırmamaya çalışır. Sert bir ifade takınmaya çalışır. ... Bize o duygularını belli etmemek için aynı zamanda az iletişim kurar.” (Özlem)

Erkekliğin belki de en önemli gerekliliklerinden biri olarak görülen ‘ekmek parası kazanma’, ‘eli ekmek tutma’, ‘cebi para görme’ meselesi, bu gerekliliği elde edememe durumunda erkeklik krizine yol açabilmekte, bu da erkeğin ev içinde suskunluğu bir “üstesinden gelebilme stratejisi” olarak kullanmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu durumun Fidan’ın hikâyesine benzer bir şekilde Erinç’in babası için de geçerli olduğunu görüyoruz:

“Babam gerçekten üzülmişse ve parasal konularda sıkıntı yaşıyorsa susardı. Mesela iflas etme durumu onun evdeki tek sorumluluğunu da artık yerine getiremiyor anlamını taşıyordu. Bu yüzden konuşmayı hak olarak görmedi uzunca bir süre. İçine atıyordu denilebilir birçok duygusunu.” (Erinç)

Öte yandan erkeğin aile ve ev içindeki bir diğer kritik görevinin babalık olduğu rahatlıkla söylenebilir. Babalığın erkeğin temel görevlerinden biri olarak görülmesinin yanı sıra ona statü kazandıran bir konum olduğu açıktır. Yukarıda ele alınan temalardan bağımsız işlemeyen, hatta çoğu zaman iç içe ilerlediğini düşünebileceğimiz babalık rolleri, erkeğin ev içindeki suskunluğunun aslında “*babalık stratejisi*” olarak da işlediğini ortaya koyar. Görüşülen kadınların deneyimlerini aktarmadan önce, babalık rollerinin tek tip olmadığına ve durağan kalmadığına ayrıntılı bir şekilde değinmek gerekir.

Babalığın çeşit çeşit, çok katmanlı ve çok boyutlu olmaya devam ettiğini vurgulamak önemlidir (Doucet 2013, 311). Babalığın hegemonik erkekliğin tarihsel ve mekânsal süreç içerisinde değişen karakteriyle bağlantılı ilerlediği söylenebilir. Bugün Türkiye’de babalığın kabul gören mevcut rollerinde birtakım değişikliklerin yaşandığı tartışmaya açık bir olgudur. Miller (2011) kitabında Batı Avrupa ve Amerika için “yeni babalık” kavramından bahseder ve bunu “orada olmak” (being there) kavramıyla açıklar. Miller’a göre babalar için artık orada (çocuklarının yanı başında) olmak için yeni fırsatlar oluşmuştur. Lupton ve Berclay da benzer bir şekilde babalık normlarının ve beklentilerinin yirminci yüzyıla beraber değiştiğini ve bu değişikliğin sosyal bilimler literatüründe de büyük oranda kabul gördüğünü yazar (1997, 14). Bağlantılı olarak Bailey de babaların rollerinin artık annelerden çok da farklılaşmadığını savunur (2011, 167).

Babalık ile ilgili bu tarz büyük rol değişimlerinin Türkiye için geçerli olduğunu söylemek problemli olabilir. Sunar ve Okman Fişek’in dediği gibi pek çok baba bebekleri ve küçük çocuklarına karşı oyuncu ve sevecen olabilirler ancak yine de çocuklar büyüdükçe otorite ve saygı bu ilişkilere hâkim olmaya başlar (2005, 175). Öte yandan Türkiye’de babalık rolleri çerçevesinde son birkaç on yılda hiçbir şeyin değişmediğini söylemek yanlış olur. Örneğin Serpil Sancar (2011) kitabında Türkiye için yeni babalık kavramından bahseder. Kısacası Türkiye’de babalık rollerinde bazı küçük değişimlerin olduğunu ama geleneksel rollerin de etkisini sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Bu küçük değişimleri ise Batı ülkelerindeki babalık rollerinde meydana gelen değişimlerin Türkiye’deki geç etkileri olarak görmek doğru olabilir.

Mülakatlar kadınlarla gerçekleştirildiği için ortaya çıkan veriler aynı zamanda kurulan baba-kız ilişkileri hakkında önemli ipuçları sağlamıştır. Erkeklik ve çocuk bakımı arasında, ancak geleneksel babalık rollerindeki kırılmalarla daha yakın bir ilişki kurulabilmiş, bir baba için söz konusu olan özellikle erkek değil kız çocuğu olduğunda bu ilgi çoğu zaman daha sınırlı ve mesafeli olmuştur. Özellikle Türkiye örneğinde çoğu yerde hala geleneksel babalık rollerinin ezici gücünü görmek mümkün olduğundan, bu rollerin ev içindeki ilişkileri doğrudan etkilediği açıktır.

“Gayet kötü bir baba kız ilişkimiz vardır. Benim feminist olmama sebep olan kişidir babam.”
(Nuran)

“Çok travmatikti. Baba kız ilişkisi kuramadık. Çoğunlukla otorite ilişkisiydi. Çok otoriter ve huysuz bir insandı. ... Konuştuğu zaman sadece şiddet uygulardı. Fiziksel şiddet biz büyüdükten sonra bitti ama sözel şiddet hala devam ediyor” (Nurten)

Geleneksel babalık rollerinin etkisi azalmış olsun ya da olmasın, günümüzde hala babanın bir meslek sahibi olması gerektiğine yönelik beklenti oldukça fazladır. Dolayısıyla babanın sahip olduğu mesleğin, hem eviyle hem de çocuğuyla kurduğu ya da kurmaya çalıştığı ilişkide çoğu zaman önemli bir etkisinin olduğu söylenebilir. Özellikle mesleki statüsünü hayatının her alanına yansıtan bir erkek için bu statü, ailesiyle olan ilişkisinin seyrini belirleyen en etkili öğelerden biri olur. Çünkü çoğu erkek içselleştirdiği mesleğini evinde de ailesiyle ilişkilerinde de kaçınılmaz olarak sürdürür. Bu da erkeğin hem ev ile olan mekânsal ilişkisinin yapısını, hem de aile üyeleriyle olan duygusal ilişkisinin seyrini önemli ölçüde etkiler. Aslı’nın babasının evdeki çalışma odası, erkeğin mesleğinin onun ev ile olan ilişkisine etkisini açık bir şekilde ortaya sererken; Nevin’in babasının mesleğinin, onun baba-kız ilişkisinde kilit bir noktada durduğunu rahatlıkla görebiliriz.

“Babam o çalışma odası olmazsa ne yapardı hiç bilmiyorum. Zaten gazetecilik zor iş, hep yoğun bir tempo. Ama emekli olduğundan beridir dışarıdan çalıştığı için evde geçirdiği vakit çok arttı. Sadece yemek yemek için çıktığı, sonra hemen odasına geri döndüğü çok olur. Bir yazı yetiştirmesi gerekmiyorsa bile sürekli o odada bir şeyler okur. Diğer odalarda ne olup bitiyor, ruhu bile duymaz. Evi pek ev gibi değil de, iş yeri gibi görür.” (Aslı)

“Babam benim öğretmenliğimi de yaptı. Sınıf öğretmeni babam, köydeydik o zaman. Babamla ilişkimiz iyiydi başta ama bende o baba ve öğretmen ayrımında bir sıkıntı oldu. Ben babamı çok ciddiye almak zorunda kaldım sınıfa girinde ama eve gidince babam oldu. Yani o ayrım beni biraz rahatsız etti o yaşlarda. Sonrasında da hani evde de o ciddiyeti görünce sıkılıyordum. Çünkü babam bana hep ders çalıştıran kişiydi yani.” (Nevin)

Erkeğin içselleştirdiği babalık rollerinde genellikle kendi babasından gördüğü muamelenin etkisi büyüktür. Bu etki bazen kendi babasından gördüğü muamelenin aynısını kendi çocuğuna yansıtma şeklinde olurken, bazen tam zıttı bir muameleye dönüşebilir. Veya babasız büyüyen bir erkeğin herhangi bir babalık konumuna erişememesi onu erkeklik kriziyle birlikte vurabilir. Tüm bu farklı dinamikler kayıtsız şartsız babasını sevmesi beklenen çocuğa doğal olarak farklı etkilerde bulunur. Örneğin Esin’e göre, kendi babasını o daha doğmadan askerde kaybeden ve hayatını babaannesiyle geçiren babasının onunla olan mesafeli ilişkisi, hayatında bir baba figürü olmamasından kaynaklanıyor.

“Bir anne-baba rolü nedir bilmiyor babam. Bir baba figürü yok hayatında. Bilmiyor bütün bunları. İşte bizimle öğrendi. Fakat işte o figürü öğrenmediği için o süreçte, o sosyalleşme sürecinde, kaldı ki askeri orta okulda yatılı şekilde büyüyor, çok büyük bir disiplin altında, bizi öyle bir disiplin altında yetiştirmedi ama hani diğer insanlar bana göre babalarıyla falan çok daha yakın ilişkiler kurabiliyorlarken, bizim babamız hani bizi çok seviyor, bir şiddet uygulamıyor, çok ağır bir disiplin uygulamıyor ama bir mesafe var aramızda. Ben bunu o sosyalleşme sürecini yaşamamasına bağlıyorum.” (Esin).

Babalık rollerini çeşitli sebeplerle gerçekleştiremeyen veya gerçekleştirmeye fırsat bulamayan erkekler ise kendilerinden beklenen erkeklik rollerinin bu eksik yönünü başka şekillerde, örneğin şiddete başvurarak kapatmaya çalışabilir. Babası otuz iki yıl Almanya’da işçi olarak çalışan Nuran’ın babası buna en güzel örnek. Nuran babasının evde olmadığı süreçte gerçekleştiremediği babalık rolünü, evde olduğu süre içerisinde fazlasıyla gerçekleştirdiğini söylüyor:

“Adam yılda bir iki kere gelirdi Almanya’dan ve acısını çıkarırdı o babalığın. Kontrol. Mesela 5’te çıkıyorsun ya okuldan, 6 oldu mu böyle kafayı yemeye başlıyor falan.” (Nuran)

Her ne kadar toplumlara egemen olan babalık rollerinden bahsedebiliyor olsak da farklı babaların varlığı da göz ardı edilmemeli. Hatta farklı babalık rollerinin çoğalmasının ve hâkim rollerin sarsılmasının bir çeşit babalık krizi yarattığı bile söylenebilir. Örneğin Dieter Thoma farklı babalık yorumlarında tezahür eden kafa karışıklığını baba figürünün içine düştüğü bu krizin bir işareti olarak görür (2011, 19). Tarih boyunca babalık rollerinin sürekli olarak büyük bir belirsizlik içinde olduğunu yazan Thoma (2011, 16), daha da ileri giderek toplumların gelişiminin doğrudan babanın tarihiyle anlatılabileceğini söyler (2011, 19). Şüphesiz ki yapmak istediği vurgu daha önce de bahsedildiği gibi babalığın tıpkı erkeklik gibi (ve elbette onunla bağlantılı olarak) durağan ve evrensel olmadığı ve toplumların tarihsel gelişimiyle doğrudan ilişkili olduğudur.

Son olarak erkeğin ev içinde geçirdiği süreyi yakından etkileyen emeklilik durumunun erkeğin ev ile kurduğu ilişkide kaçınılmaz bir etki yarattığını ve büyük dönüşümlere sebebiyet verdiğini söyleyebiliriz. Tamamına yakınının babası emekli olan görüşülenlerin aktardıkları deneyimlerden çıkan belki de en önemli sonuç, emekli olan yaşı ilerlemiş erkeklerin kesinlikle bir değişime uğradığı, gerek karı koca ilişkilerinde gerekse de babalık rollerinde gözle görülür (ve çoğunlukla olumsuz sonuçlar doğuran) farklılıkların oluştuğu ve ev ile yeni ve sorunlu ilişkilerin kurulduğu yönünde olmuştur.

“Eve adapte olamadı. Çünkü evle hiç ilişki kurmadı. Eve geldiğinde sadece dinlenme yeri olarak gördü evi. Ayağına hep geldi yemeği, çayı, her şeyi. ... 40 sene 45 sene çalıştıktan sonra tabi bir var oluş bunalımına düştü. Şimdi işte ilişki kurmaya çalışıyor.” (Yeşim)

“Babam emekli olup evde oturmaya başladıktan sonra onunla sürekli bir anlaşamama halinde olduğumuzu söyleyebilirim. Yıllar sonra çalışmamaya başlayınca ne yapacağını şaşırıp adam, sürekli bize sarıyor” (Berna)

“Babam çalıştığı dönemde pek ev işlerine falan bulaşmazdı da emekli olduğundan beri gayet yapıyor. Yemek yapıyor mesela. Kahvaltılarını babam hazırlar. Evi süpürüyor falan. Emekli olduktan sonra yapmaya başladı, daha öncesinde yapmıyordu tabii.” (Fidan)

Erkeğin evde harcadığı vaktin birdenbire büyük oranda artması, sadece erkek için değil, kendini evin hâkimi olarak gören kadın için de problemlili bir durum olarak görülebilir. Çünkü evi kendi mekânı olarak içselleştiren kadın için bu durum, bir nevi alanına saldırı olarak görülmektedir.

“Annem daha önce babama karşı daha sabırlıydı ama yaş ilerledikçe ve babam da emekli olduktan sonra evde daha çok vakit geçirince annem iyice sıkılmaya başladı. Yani gün boyu televizyonun kumandası dâhil her şeyi sizden isteyen biri varsa sıkılırsınız yani. Tartışmaya başlar oldular bu yüzden. ... Birbirlerini bu yaştan sonra tehdit etmeye bile başladılar yani, ‘seni boşayacağım’, ‘hayır ben seni boşayacağım’ diye” (Nevin)

“Benim babam emekli olmadan önce annemle ilişkisi bir anne baba ilişkisiydi, bir kadın erkek ilişkisiydi. İşte bütün o rolleri üstlenmişlerdi hem cinsel olarak hem başka türlü. Fakat babam emekli olduktan sonra... İşte sürekli olarak evde oturan bir adam figürü, kadınların da en büyük korkusu bu benim gördüğüm kadarıyla, sürekli evde oturan bir erkeğe maruz kalmak. Ondan sonra babama kötü davranmaya başladı annem mesela. Ben bunları gözlemledim çocukken. ... Çünkü adamın bir statüsü vardı, albaydı işte. Ama işte emekli olduktan sonra sürekli evde oturuyor. ... Bir süre sonra kadın erkek ilişkisi de bitti aralarındaki ve son on yıldır mesela yatakları da ayrı.” (Esin)

Erkeğin evde harcadığı sürenin artmasınının karısıyla olan ilişkisini etkilemesi, erkeğin yanı sıra kadının da bu yeni ilişki modelindeki sıkıntılı durumun üstesinden gelebilmek için bazı yöntemler geliştirmesine sebebiyet verebilir. Erkeğin evde bulunmadığı zamanlarda kadının evi çekip çeviren olması, gündelik yaşamdaki kararları kadının tek başına verebilmesi ve bu sayede mekân aracılığıyla bir otoriteye sahip olabilmesi, erkeğin eve daha çok müdahale etmeye başlamasıyla birlikte sarsılan bir otorite haline gelir. Bu noktada kadınların bu durumun üstesinden gelebilmek için bazı mekanizmalar geliştirdiğini söylemek mümkündür. Ne var ki bu mekanizmalar çoğu zaman ataerkilliğin doğasına denk düşen, sistemi besleyen ve mevcut durumun devamlılığını sağlayan mekanizmalardır. Yani Deniz Kandiyoti'nin kavramıyla söylemek gerekirse hepsi birer “ataerkiyle pazarlık”tır[1].

“Şöyle bir şey oluştu. Annem her zaman babama son kararları verenin kendisi olduğunu inandırıyor. Hani aslında annem karar veriyor ama bunu babama onun kararıymış gibi yansıtıyor. Çok klasik bir şey. Bir şey isteyecek mesela, ya da bir şey konuşulmuş ama henüz karar verilmemiş. İki üç gün annem yönlendirmeye bunu babama kendi kararıymış gibi söyler. Genelde öyle oluyor. Annem de bunu bilerek yapıyor hani. Diğer türlü otoritesinin sarsıldığını bildiği için babamın” (Solmaz)

“Babamın emekli olduğu ilk aylarda annemin çok zorlandığını hatırlıyorum. Amaçabuk alışı. Çok iyi taktikleri vardır. İstemediği bir şeyi babam yapmakta ısrarlıysa bir şekilde amcamı araya sokar mesela. Ya da babamın bazı laflardan nefret ettiğini bildiği için hemen o lafları söyler. Ne bileyim evle ilgili bir işi annemin istediği gibi yapmıyorsa mesela, annem hemen “kadın işine karışma hele” gibi laflar eder. Dolayısıyla en son yine hep annemin istediği olur, babam da bu duruma bozulacağı varsa da bozulamaz. En kötü gider çalışma odasına kapanır” (Aslı)

Dolayısıyla evde geçirilen sürenin artmasıyla birlikte erkeğin ev içindeki davranışlarının bu duruma bağlı olarak değiştiğini söylemek yanlış olmaz. Emekli olmanın ve evde daha uzun süre vakit harcamanın buna

benzer etkiler yarattığının bilincinde olan bazı erkekler için ise bu durum, emekli olmamayı tercih etmek veya olduktan sonra ev dışında çalışmaya devam etmek için gayet geçerli bir sebep. Görüşülen kadınlardan bazılarının babaları bu sebeple çalışmaya devam ediyor. Öte yandan emekli olmak kritik bir noktada duruyor olsa da aslında işten bağımsız olarak sadece yaşın ilerlemesi bile erkek için başlı başına büyük bir etki yaratabiliyor. Ayata yine orta sınıf erkeklerden verdiği örnekte, güçlü erkeksi roller ve aktivitelerden kadınsı roller ve aktivitelere geçişin çoğunlukla yaşlandıkça gerçekleştiğini söyler (2002, 33). Yaşın daha da ilerlemesiyle ev ile kurmaya çalıştığı ilişkinin yanı sıra arkadaş çevresini de bir bir kaybetmeye başlayan erkeğin, ev ile kurduğu ilişkide de başarısız olması durumunda fiziksel ölümden önce sosyal ölümü yaşadığını söylemek abartı olmaz.

“Kırk yıldır askeri okuldan hiçbir arkadaşıyla ilişkisi yoktu. Şimdi o okulun mezunlar derneğine gitti, o kişileri yeniden bulmaya çalışıyor. Onlarla da görüşmeye çalışıyor, sosyal çevre edinmeye çalışıyor. Çevresini genişletmeye çalışıyor çünkü çok üst üste kayıplar yaşadı. Biraz onu o şekilde telafi etmeye çalışıyor diye düşünüyorum.” (Özlem)

“Geçenlerde sürekli vakit geçirdiği en yakın arkadaşını kaybetti mesela. O zamandan beri sosyal hayatı sıfır. Şimdi yeni arkadaşlıklar edinmeye çalışıyor. Bu yaşta.” (Gizem)

İleri yaşın yarattığı bir sonuç olarak da erkeğin suskunlaştığını söylemek elbette ki mümkün. Ancak yaşlanıp elden ayaktan düşen erkeğin aslında zaten hiç ulaşamadığı ama ulaşmak için çeşitli stratejilerle gerek özel alanda gerekse de kamusal alanda güç gösterilerinde bulunduğu hegemonik erkekliğinden bahsetmek artık iyice imkânsızlaşır. Dolayısıyla iyice yaşlanıp sosyal ölüme kadar varan bir duruma gelen erkeğin suskunluğuna artık eril suskunluk diyemeyiz. Zamanında eril suskunluk olarak uyguladığı bir stratejinin en sonunda “*dişil sessizliğe evrilen eril suskunluk*” haline gelip gelmediği ise tartışmaya açıktır.

Öte yandan erkekte yaşlandıkça ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri farklılıklarının kadınlar için de geçerli olduğunu söyleyerek bitirebiliriz. Suskunluğu tamamen erkekle ilişkilendirmek ve hiçbir kadının bunu bir strateji olarak kullanmadığını söylemek elbette ki yanlış olur. Özellikle yaşlı kadınların otorite sağlamak için suskunluğu bir araç olarak kullandığı örneklere rastlayabiliriz. Benzer şekilde anne olan kadınlar da çocukları üzerinde hâkimiyet kurabilmek için makalede bahsettiğimiz şekliyle bir suskunluğa başvurabilir. Bu gibi durumları yaşın cinsiyetin önüne geçmesiyle ve kadının yaşlandıkça veya çocuğuyla ilişkisinde cinsiyetsiz olarak algılanmasıyla açıklayabiliriz. Yine de böyle bir yargıya varabilmek için geniş çaplı bir çalışmanın gerekli olduğu açıktır.

Sonuç Yerine

Erkeklerin özel alandaki rollerinden ve özellikle karısı ve çocuklarıyla olan ilişkilerinden yola çıkarak kamusal alandaki aktifliklerinin yanında özel alanda belli durumlarda suskun kalmayı tercih ettikleri bu çalışmanın hareket noktasını oluşturmuştur. Erkeklerin ev içindeki gündelik yaşam aktiviteleri üzerinden aile dinamiklerine de odaklanarak ilerleyen makalede suskunluğun sessizlikten farklı olarak bilinçli yapılan eril bir davranış olduğu, taktikten farklı olarak ise güçlü olanın uyguladığı bir strateji olduğu savunulmuştur. Bu bağlamda bir strateji olarak ele alınan eril suskunluk, çoğunlukla aile tarafından üretilen bir mekân olarak ev üzerinden mekânsal olarak analiz edilmiş; erkeklik, ev ve konuşma ilişkisi on beş kadınla yapılan derinlemesine mülakatlara dayandırılarak tartışılmıştır.

Gerek literatür desteğiyle gerekse de mülakat verileri sonucunda erkeklerin eril suskunluğu ev içindeki erkeklik güçlerini sürdürmek veya güçlendirmek için bir strateji olarak kullandığı söylenebilir. Erkeklerin ev ile olan sorunlu ilişkilerinin üstesinden gelebilmek için bir araç olarak görülebilen suskunluğun hem karı-koca ilişkilerinde hem de baba-kız ilişkilerinde belirleyici etkilere sahip olduğu, özellikle görüşülen on beş kadının deneyimleri ve tanıklıklarında ortaya çıkmıştır. Eril suskunluğun dişil sessizliğe sebebiyet verebileceği akla yatkın görünse de mülakatlarda bu argümanı destekleyen sadece tek bir paylaşım olmuştur.

Kısacası erkeklerin mücadeleyle dolu erkeklik inşa süreçlerinde kadına atfedilen ev ile mekânsal bir bağlantı kurma çabalarının onları bir takım stratejiler uygulamaya ittiği söylenebilir. Bu stratejilerden biri olarak ele alınan eril suskunluğun ise erkeğin ev içinde kadınsılaştırma tehlikesi yaşamadan ve erkekliğine zarar vermeden mekânsal ilişki kurabilmesi için önemli bir araç olduğu açıktır.

---

[1]Kandiyoti, kadınların ataerkil sistemin üstesinden gelme mekanizmaları olarak ele aldığı “ataerkiyle pazarlık” kavramıyla kadınların ve erkeklerin haklar ve sorumluluklar konusunda birbirlerine nasıl direndiklerine, uyum sağladıklarına, adapte olduklarına ve birbirleriyle nasıl çatıştıklarına vurgu yaparken, aynı zamanda bu mekanizmaların mevcut ataerkil sistemi içten içe nasıl beslediğini de gösterir (1988).

Kaynakça

- Abisaab, Malek Hassan. "Gendered Space in the Lebanese Women Tobacco Workers' Strike of 1970," *Geographies of Muslim Women: Gender, Religion and Space* ed. Ghazi – Walid Fallah ve Caroline Nagel (The Guilford Press, 2005), 412-459.
- Ayata, Sencer. "The New Middle Class and the Joys of Suburbia," *Fragments of Culture: The Everyday of Modern Turkey* ed. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber (Rutgers University Press, 2002), 25-42.
- Bailey, Joanne. "Masculinity and Fatherhood in England," *What is Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World* ed. John H. Arnold ve Sean Brady (Palgrave Macmillan, 2011), 167-186.
- Blankenhorn, David. *The Future of the Marriage* (New York: Encounter Books, 2009).
- Bondi, Liz ve Domosh, Mona. "On the Contours of Public Space: A Tale of Three Women". *Antipode* 30, no. 3 (1998): 270-289.
- Bourdieu, Pierre. "On the family as a realized category". *Theory, culture & society* 13, no. 3 (1996): 19-26.
- Connell, Robert William. *Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics* (Stanford University Press: 1987).
- Connell, Robert William. *The Men and the Boys* (University of California Press, 2000).
- Connell, Robert William. *Masculinities*. (University of California Press, 2005, 2.baskı).
- Daly, Kerry. "Family Theory versus the Theories Families Live By", *Journal of Marriage and Family* 65, no. 4 (2003): 771-784.
- Datta, Ayona. "Spatialising Performance: Masculinities and Femininities in a Fragmented Field". *Gender, Place and Culture* 15, no. 2 (2008): 189-204.
- De Certeau, Michel. *The Practice of Everyday Life* (University of California Press, 1988).
- Doucet, Andrea. "Gender Roles and Fathering," *Handbook of Father Involvement: Multidisciplinary Perspectives* ed. Natasha J. Cabrera ve Catherine S. Tamis-LeMonda (Routledge, 2013), 297-319.
- Gelber, Steven M. "Do-It-Yourself: Constructing, Repairing, and Maintaining Domestic Masculinity" *American Quarterly* 49, no.1 (1997), 66-112.
- Ghannam, Farha. "Gender and Struggle over Public Spaces," *Remarking the Modern: Space, Relocation, and the Politics of Identity in a Global Cairo* (University of California Press, 2002), 43-66.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Intra-family interaction and a model of family change," *Family in Turkish Society* (Ankara: Turkish Social Science Association, 1985), 149-165.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem. "Cross-cultural Perspectives on Family Change," *Autonomy and dependence in the family: Turkey and Sweden in critical perspective* (2002): 17.
- Kan, Man Yee, Sullivan, Orielve Gershuny, Jonathan. "Gender Convergence in Domestic Work: Discerning the Effects of Interactional and Institutional Barriers From Large-Scale Data," *Sociology* 45 no. 2 (2011): 234-251.
- Kandiyoti, Deniz. "Bargaining with Patriarchy," *Gender and Society* 2, no. 3 (1988): 274-290.
- Korkmaz, Uğur Ferhat. "Parisli Bir Kasabın Erkeklik Halleri," *İlef Dergisi* 1, no. 1, (2014): 89-114.
- Lefebvre, Henri. *The Production of Space* (Blackwell Publishing, 1991).
- Lefebvre, Henri. *Critique of Everyday Life: Foundations for a Sociology of the Everyday* Vol. 2, (Verso, 2002).

Lupton, Deborah ve Barclay, Lesley. *Constructing Fatherhood: Discourses and Experiences*, (SAGE Publications, 1997).

McDowell, Linda. *Gender, Identity and Place: Understanding Feminist Geographies*. (University of Minnesota Press, 1999).

Miller, Tina. *Making Sense of Fatherhood: Gender, Caring and Work* (Cambridge University Press, 2011).

Okin, Susan Moller. "Gender, the Public and the Private," *Feminism and Politics* ed. Anne Phillips (Oxford University Press, 1998), 116-141.

Özbay, Cenk ve Baliç, İlkay. "Erkeğin Ev Halleri!" *Toplum ve Bilim* 101, (2004): 89-103.

Sancar, Serpil. *Erkeklik: İmkansız İktidar: Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* (Metis Yayınları, 2011, 2. baskı).

Sunar, Diane ve Okman Fişek, Güler. "Contemporary Turkish Families" *Families in Global Perspective* ed. J. Roopnarineve U. Gielen (Boston: Pearson, 2005), 169-183.

Thoma, Dieter. *Babalar: Modern Bir Kahramanlık Hikayesi* (İletişim Yayınları, 2011).

Thompson, Elizabeth. "Public and Private in Middle Eastern Women's History," *Journal of Women's History* 15, no. 1 (2003): 52-69.

